

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 113 1992

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Ulla-Britta Lagerroth, Margareta Wirmark

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Ulf Boëthius

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör vara väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskript.

ISBN 91-87666-05-07

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Fälths Tryckeri, Värnamo, 1993

¹⁵ Recepcja teatralna dramatów Witolda Gombrowicza w Szwecji, s. 177–191.

¹⁶ Skandynawia Jarosława Iwaszkiewicza, s. 194–211.

¹⁷ *Gniazdo Łabędzi*, Warszawa 1962.

¹⁸ *Szkie o literaturze skandynawskiej*, Warszawa, 1977.

¹⁹ *Stońce w kuchni*, Warszawa, 1958.

²⁰ *Wypsy ostanie*, s. 212–228.

Eva Hættner, Lisbeth Larsson, Christina Sjöblad: *Kvinnors självbiografier och dagböcker i Sverige 1650–1989. En bibliografi*. Lund University Press 1991.

Den 18 juli 1929 började Marika Stiernstedt – »efter mönster av Lg» – att föra dagbok. Hon hade på senaste tiden funnit dagboksalmannanackan otillräcklig, konstaterade hon. »Tidigare har jag alltid haft en sorts motvilja för att utleverera mig själv i en dagbok.» Hon hade väl under årens lopp startat flera gånger, men länge hade hon aldrig hållit på och hon hade inte bevarat någon av dessa tidigare dagböcker.

»Kanske blir det en sorts nyttig 'discipline'», anmärker Marika Stiernstedt. Den reflexionen vid den nya dagboksstarten visar hur levande den franska klosterpensionens krav på självvranssakan – examen de conscience – alltjämt var för henne. Men hon hade förvärvat tillräcklig skepsis för att strax fråga sig om man överhuvud kunde vara ärlig i en dagbok. »*Han kan, det tror jag*», förklarade hon (1977), »ty han har sin 'naivitet', som gör honom lika troskyldig i de mest skilda känslö- och tankelägen – och självmotsägelser genera honom inte. Jag är naturligtvis lika naiv – men jag är misstänksam mot mig själv. Dessutom är *förtrogenhet* ett djupt rotat behov hos mig. [...] Men det är ju inte meningen att dagboken skulle bli någon personlig 'biktbok', komplett! Jag skall försöka skriva ärligt om *det*, jag skriver om, vad det än blir.»

Jag får anledning att knyta an till min biografi över Marika Stiernstedt (1959) i samband med den bibliografi över *Kvinnors självbiografier och dagböcker i Sverige 1650–1989* som nu föreligger. Bibliografin är utarbetad av tre kvinnor; en av dem, Christina Sjöblad, har tidigare svarat för publiceringen av Victoria Benedictssons Stora boken och Dagboken (I–III). Hon konstaterar nu hur man i Victoria Benedictssons almanackor, förda under åren 1876–88, ser hur anteckningarna sväller ut allt mer för att i början av 1880-talet spränga de ramar, som den förtryckta almanackan ger. Det är ju en motsvarighet till Marika Stiernstedts nya inriktning, sedan hon funnit »dagboksalmannanackan» otillräcklig.

Bibliografin som vill vara ett grundläggande arbete inom svensk kvinnoforskning och därmed bidra till en ökad forskningsaktivitet kring kvinnors historia och tankevärld, som det heter i förordet, är uppdelad i en avdelning för tryckt material och en för otryckt. I förteckningen över handskrivet material figurerar drygt 300 kvinnor; »ett intressant faktum är att många av de kvinnor som finns förtecknade här inte är kända

för eftervärlden av något annat skäl.» En redogörelse ges för hur sökandet efter det otryckta materialet har tillgått. Kvinnohistoriska arkivet i Göteborg har ett rikt material av kvinnliga självbiografier och dagböcker, framhålls det. I Evangeliska brödräfsamlingens arkiv i Stockholm förvaras böcker och kapslar med handskrivna självbiografier och andra personliga, religiösa dokument. För att här nu bara göra ett par nedslag!

Den herrnhutiska församlingen i Stockholm lät under senare delen av 1700-talet 36 kvinnor teckna ner sina levnadslopp; sedan har dessa livshistorier kopierats, bundits in i små böcker och skickats ut i landet som lån. »Dominansen för denna typ av självbiografi under perioden t.o.m. romantiken får anses typisk: det är för det mesta i den religiösa självbiografins som kvinnor i äldre tid talar om sig själva och sitt liv.»

Jag baserade min doktorsavhandling, Ellen Keys väg från kristendom till livstro (1953), i hög grad på Ellen Keys »tankeböcker». Tankebok var onekligen en mer giltig beteckning än dagbok. Emilia Fogelklou Norlind kom också hon att göra bruk av den. Christina Sjöblad noterar hur franska dagboksforskare brukar förlägga uppkomsten av den introspektiva dagboken till slutet av 1700-talet. »Denna dagboksform skulle senare, vid 1800-talets mitt, få sin mest berömda företrädare i Henri Frédéric Amiel, vilkens *Fragments d'un Journal intime* började tryckas strax efter hans död på 1880-talet. Den första svenska översättningen gjordes av Klara Johanson och boken gavs ut 1900 med titeln *En drömmares dagbok*. Ellen Key skrev förordet och boken kom ut i sju upplagor och har säkerligen haft stort inflytande även på dagboksskrivandet i Sverige under 1900-talet.» Sjöblad konstaterar hur både Ellen Key och Klara Johanson finns med i handskriftsbibliografin. »Ellen Keys dagboksskrivande hade pågått i många år när Amiels dagbok översattes och Klara Johansons tidigaste dagbok startar 1895, men detta hindrar inte att de kan ha läst och inspirerats av honom i den franska utgåvan.» Ellen Key begynte i själva verket sitt dagboksskrivande under 1860-talets senare hälft; sin tionde och sista, med sytråd hopfogade tankebok avslutade hon på tröskeln till 1880-talet. Litterärt välbevandrad redan i unga år – hon nämner La Rochefoucauld i en av sina första dagböcker – har Ellen Key influerats i sitt dagboksskrivande från många håll, dock inte från Amiel! Hon har av religiösa uppbyggelseböcker lärt sig att vårda sig om sin själ; religiös problematik sysselsätter henne mer än något annat i tankeböckerna.

Bibliografin förtecknar 60 kvinnor som påbörjar sitt dagboksskrivande under halvseket 1850–1900; från 1900-talet förtecknar bibliografin c.a 50 dagboksskribenter vilket onekligen kan te sig magert. Säkert har man att räkna med en eftersläpning beträffande ett arkiverande av personligt material av denna typ. Eva Hættner Aurelius framhåller hur självbiografin först med avsevärd fördröjning infogades i det litterära genresystemet och därmed inlemades i den litterära offentligheten. Medan dagböckerna dominerar i handskriftsbibliografin dominerar självbiografierna i bibliografin över tryckt material. Självbiografin som den etableras på den litterära

marknaden i vårt land på 1800-talet är så gott som uteslutande manlig. Först under det nya seklets inledande decennier blir den kvinnliga självbiografin en del av den svenska bokmarknaden och det är också först nu som Agneta Horns leverne från 1600-talet och Malla Silfverstolpes från 1800-talets förra del ges ut i tryckt form. Den första riktigt täta och omfattningsrika utgivningen av svenska kvinnors självbiografier sker vid slutet av andra världskriget. Marika Stiernstedts Mitt och de mina (I–II) förelåg 1928–30; 1953 talade hon så ut om sitt andra äktenskap. Att självbiografin är en svårdefinierad genre är något som Eva Hættner betonar. Hon refererar liksom tidigare Johnny Kondrup i hans avhandling *Levnad och tolkningar. Studier i nordisk selvbiografi* (Odense Universitetsforlag 1982) till ett par arbeten av Philippe Lejeune. Lejeune och Kondrup, konstaterar Eva Hættner, utgår från ett material som nästan uteslutande består av manliga självbiografier. Den forskning i vardande, säger nu Eva Hættner, som särskilt ägnar sig åt kvinnliga självbiografier, skall komma att visa upp hur dessa till sin karaktär skiljer sig från de manliga på väsentliga punkter.

När Marika Stiernstedt 1929 begynte sitt dagboks-skrivande hade hon en förebild i Ludvig Nordström som fört dagbok alltifrån seklets begynnelse. Hon skriver – liksom Ludvig Nordström kom att göra – med tanke på en publicering, förr eller senare. I det nya 20-talsklimatet, i den kvinnliga frigörelsens tecken, talar hon om hur hon vill lämna »en öppen och fri inblick i en åldrande kvinnas intimare tankeliv».

Ulf Wittrock

Aage Jørgensen: *Dansk litteraturhistorisk bibliografi 1967–1986*. Dansk lærerforeningen. Köpenhamn 1989.

Aage Jørgensens bibliografi utgör en imponerande anblick vid en inledande granskning. Med sina 460 sidor och över 8000 referenser ställer den i utsikt ett gediget dokumenterande av dansk forskning under den i titeln angivna perioden. Valet av start- och slutår verkar ha styrts av att 1967 var det första år Jørgensen sammanställt den årliga *Dansk litteraturhistorisk bibliografi* (nr 24, s. 12).

Vad gäller bokens fysiska form nämnas att den endast är kartonnerad, vilket verkar en väl klen bandtyp med tanke på det flitiga användande man har anledning förvänta för ett referensverk av detta slag.

Börjar man sedan bläddra i boken finner, åtminstone jag, typografin lättläst och lättöverskådlig. Styckeindelning inom referenserna saknas dock (exempelvis för att ange att recensionsavsnittet börjar), vilket i enstaka fall gjort referenser svårsläsliga. Jag tänker här främst på referensen gällande de nio banden av *Dansk litteraturhistorie* (nr 423, s. 34–35), vilken omfattar drygt en spalt av löpande text.

Ett par ytterligare allmänna noteringar om uppläggnings av referenserna kan göras. Jørgensen har uteslutet både förlag och förlagsort för böcker ut-

givna i Danmark (för ickedanska böcker har dock förlagsort angivits); serieuppgift anges dock. Vidare finns analyserade samlingsverk samlade i en egen avdelning (dock anges ej här vilka artiklar som registrerats) och hänvisningar till dessa ges genom en korttitel föregången av »*». Eftersom alla poster är nummerade kunde dock numret ha tillfogats dessa referenser. Man finner dock ej alla analyserade samlingsverk i den för dessa avsedda avdelningen, enligt Jørgensens förord finns häri »værker, som falder inden for genstandsområdet nordisk sprog og litteratur, og som indeholder tre eller flere registrerede bidrag». En granskning av bibliografin ger vid handen att övriga samlingsverk endast noterats i samband med innehållshänvisningar till dem.

Vad gäller korthänvisningar i fall då, exempelvis, en artikel behandlar mer än en författare finns sådana ej utan dessa framgår endast av namnregistret. I detta har dock ej gjorts någon åtskillnad mellan olika typer av referenser, vilka därför rör såväl referenser till artiklar, böcker och recensioner av en författare som om en författare inklusive fall då ett namn endast förekommer i titeln till ett samlingsverk utan att den aktuella referensen tycks behandla författaren ifråga.

Därefter övergår jag till att kommentera bibliografins avdelningar. Först finns ett antal allmänna sådana, exempelvis »Bibliografier», »Bogvæsen», »Pressehistorie» (13 referenser), »Litteraturhistoriske fremstillinger», »Udenlandsk» respektive »Dansk litteraturteori og litteraturkritik» (790 referenser). Även barn- och ungdomslitteratur, populärlitteratur och teater har fått sina avdelningar. Vissa avdelningar har också indelats i underavdelningar när så varit möjligt. Därefter följer ett antal kronologiska avdelningar; fr.o.m. 1500-talet täcker dessa vardera ett århundrade. Dessa inleds med en allmän avdelning, dit även verk som behandlar tre eller flera författare förts. Ordningföljden för referenser till respektive författare är bibliografier, följda av kommenterade utgåvor, samt sekundärlitteratur, var och en alfabetiskt ordnade. I ett fåtal fall, H.C. Andersen, Grundtvig och Kierkegaard, har litteraturen varit så rikhaltig att en vidareuppdelning av den sistnämnda sektionen befunnits nödvändig. Denna har då delats in i sektionerna böcker, delar av böcker och tidskriftsartiklar; någon indelning efter behandlade verk har dock Jørgensen ej försökt sig på.

Ett problem med en kronologisk indelning av behandlade författare är att de kan ha varit verksamma under mer än ett århundrade. Jørgensen nämner inget om hur han löst problemet; förmodligen har han fört författaren till det århundrade dennes viktigaste verk tillkommit, men med tanke på att bibliografin innehåller många relativt okända författare måste det finnas gränssfall. Eftersom födelse- och dödsår saknas låter sig riktigheten i varje enskilt fall ej lätt granskas. Dessutom är systematiken i sig problematisk eftersom den knappast överensstämmer med de litteraturhistoriska tidsepoker man normalt räknar med.

Vad kan man då förvänta sig att finna i Jørgensens bibliografi? För att finna svar på denna fråga vänder man sig till förordet. Här finner man då att han strävat efter att registrera bidrag som publicerats i böcker